

Iskolát alapítunk

Drámapedagógia alkalmazása a pedagógus-továbbképzésben

Ajánlom ezt a dramatikus játékot pedagógus kollégáimnak, azoknak, akiknek a képzeletét még nem mázolta szürkére a kedvetlenség, akik még szoktak vitatkozni, milyen iskola kellene, milyen módszer, milyen elv, akik még nem felejtettek el álmodni és játszani. Tantestületi értekezletet, pedagógiai tanácskozást látok magam előtt, ahol különböző szerephelyzetekben újragondolják az eddigi nevelési és tanítási gyakorlatot.

Idegen tollakkal

„Szabadnak kell érezni magunkat ahhoz, hogy játszani tudjunk. Csak a személyes szabadság megteremtésével jutunk el az önkifejezéshez.” *Spolin* írja ezt, a jeles angol színházi szakíró és pedagógus. *P. Slade*, a drámapedagógia klasszikusa pedig fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy érzelmi biztonság megteremtése nélkül nem képzelhető el közösségi játék. Mit jelent mindez? Nem többet és nem kevesebbet, mint annak hangsúlyozását, hogy a játékban partnerek vesznek részt, egymást tisztelve, valami végett. *Grastyán Endre* neurológus úgy vélekedik, hogy az ember az intenzív örömeért játszik, amelyhez úgy jut, hogy a játék során akadályokat állít fel magának, hogy legyőzhesse, konfliktusokat teremt, hogy megoldhassa azokat, a tartalmat formába önti, a folyamatot dramaturgiai kötöttségekkel szabályozza. Mindezt azért, hogy biztosítsa önmaga számára a megoldás jó érzését. A csoportos játékban az alkotás, a megoldás, a felismerés öröméhez is együtt jutnak, illetve együtt kell, hogy eljussanak a játszói. Ezt segítheti a foglalkozásvezető, a játékmes-ter, aki a dramatikus játékban maga is szerepbe lép, hogy játékos helyzetből, játszótársaként alakítsa az eseményt.

De hivatkozunk egy szaktekintélyre is, *Dorothy Heathcote-ra*. Az ő gyakorlatából vettük át a „Szakértő köntösében” elnevezésű modellt, s e szerint formáljuk *Iskolát alapítunk* játékunkat is. Heathcote szerint azzal, hogy a dramatikus játékban minden-

ki szakértői szerepkörhöz jut, ami azt jelenti, hogy a résztvevő a szerep vállalásával számára otthonos, fiktív világba kerül, olyan rálátásra tesz szert, amely csak ebből a helyzetből adatik meg neki. S hogy mi ennek az eredménye?

A pszichológusok szerint a mélyebb és az alaposabban megélt ismeret. A drámapedagógusok azt vallják, hogy mindez a megértésnek egy új minősége, elmozdulás a megértés eddigi szintjéről egy másikba; valami, ami a művészi „ahá-élményhez” hasonló.

Az *Iskolát alapítunk* játéktól – ha a tantestület a *Spolin* és *Slade* által említett szabadságérzést és érzelmi biztonságot magának tudhatja, ettől a drámajátéktól – az remélhető, amit *Heathcote* ígér: a témával kapcsolatos új összefüggések felismerése. S hogy mi a téma, azt a kollégák döntenek el, miként azt is, kinek a játékmes-teri irányítására bízzák magukat.

A drámajáték vázlatja

A foglalkozásvezető, miután partnerei játékos hajlandóságáról meggyőződött, ki-puhatolja: ugyan mi foglalkoztatja őket leginkább a mozgásban lévő oktatási, nevelési folyamatban, mivel aszerint kell megterveznie a játék konfliktushelyzeteit. A résztvevők érdekeltsége, a téma konfliktusos kezelése nélkül ugyanis olyan hatású drámajáték nem jöhet létre, mint amilyenről az előbbiekben szoltunk.

A játékot a foglalkozásvezető irányítja, de nemcsak kívülről mint animátor, hanem

belülről is, játékhelyzetből (lehet narrátor, tudósító, vezető, szakértő, újságíró, szóval bármi). Olyan szerepekbe lép, melyekből a leghatásosabban tudja előrelendíteni az eseményeket, élezni a konfliktusokat.

A foglalkozásvezető ebből a szerephelyzetből tájékoztatja a jelenlévőket a feladatról és a játékszabályokról.

Közli például – mint mi is tesszük a későbbiekben a foglalkozás leírásában – hogy egy olyan új, alapítványi iskola létrehozásába kezdünk, melyet az önkormányzat is támogat. Az illetékesek tárgyaltak a megbízott igazgatóval, akinek hamarosan első kell rukkolnia a programjával, s tájékoztatnia kell a nyilvánosságot. A foglalkozásvezető felkéri a jelenlévőket, hogy a játék menete szerint különféle szerepeket öltve magukra, segítsék az új iskola beindulását, majd bemutatja a megbízott igazgatót.

A foglalkozásvezető már korábban tárgyal a „kijelölt igazgatóval”, hogy az illetőnek legyen ideje az iskola koncepcióját és programját „kidolgozni”. Ez kulcsszerep, s csak felkészült kolléga tudja jól játszani.

A játékszabály ismertetésekor hangsúlyozni kell: *senki sem azonos önmagával*, legyen igazgató, szülő, polgármester, újságíró, pedagógus. Mindenkinek tisztázni kell, ki ő, hogy hívják, hány éves, mit képvisel, milyen személyiségjegyekkel rendelkezik. Saját véleményét is beleépítheti a szerepébe, de képviselhet teljesen más nézetet is.

Az *első játékhelyzet*: gyűlés, értekezlet vagy sajtótájékoztató, amelyen elhangzik a referátum.

Ha képzeletbeli sajtótájékoztatón voltunk, a vitavezető kérje fel az „újságírókat”, hogy tudósításaikat írják meg. Hosszabb szünet után – ezalatt az „újságírók” dolgoznak – a beszámoló következik, majd az „újságírók” felolvassák a cikkeiket. Természetesen most is a játékos határozza meg, hogy milyen szemléletű lapba írt.

A következő mozzanat: *szülői értekezleten vagyunk*. Kiscsoportos megbeszélésen találkoznak az elsős gyermekek szülei, nagyszülei az iskola vezetőivel. Mit nyújt

az új iskola? – erre a kérdésre akarnak választ kapni az anyukák. De jellegzetes párbeszédre is felkészülhetünk, ha a szituációnak fogadóóra jellege van.

Markáns véleménykülönbségek megfogalmazására is sor kerülhet, ha úgy vezetjük fel a játékot, hogy nézetkülönbség merült fel az alapítványi kuratórium és az önkormányzat képviselői között. Mi történik ilyenkor? Szakítás vagy kompromisszum?

Ha egy régi iskola profil módosítását tervezzük, izgalmas helyszín lehet a tanári szoba. Hogyan beszélnek meg a kollégák egymás közt az értekezleten elhangzottakat? Itt valószínűleg hangot adnak félelmeiknek, szorongásuknak is, és kevésbé fegyelmezetten, mint egy „igazi” értekezleten.

Szerepjáték ez is.

A *folyosói pletyka* elnevezésű játék a következő: „intrikus megjegyzését” ki-ki írja le papírra, névtelenül, melyek eljutnak az igazgatósághoz, s rögtönzött válaszok születnek rájuk.

A *tantestület színt vall*. A játékmester mint vitavezető fölkerheti a pedagógusokat, hogy valamennyien mondják el az igazgató programjával, koncepciójával kapcsolatos véleményüket, s vállalják-e az új körülmények között a munkát, netán elpályáznak vagy nyugdíjba mennek. De az aggályaikat is fogalmazzák meg, azt, hogy mit tartanak az új koncepcióban jónak, mit elhibáztattnak stb. Ami ugyancsak szerephelyzetből történik. (Vagyis a játékbéli iskolakoncepcióról, a játék számára választott szerepekben.)

Az „igazgatóság pályázatot hirdet új állásokra”. Meg kell fogalmazni írásban és közzé kell tenni az intézmény új profiljával, programjával összefüggő szükségletek szerint. Akik egyetértenek az iskola programjával, s a pályázati feltételeket testhez állónak tartják, írásban nyújtják be kérelmüket. „Kibővített ülésre” kerül sor, ahol felolvassák a beérkezett pályázatokat.

„Találkozás a pályázókkal.” Ez improvizáció a javából. A jelöltnek „gyakorlati foglalkozást” kell bemutatnia arra, hogy miként old meg egy pedagógiai problémát. Az eddigi tanár, szülő, újságíró most gyerekszerepbe lép, hogy segítse a pályázót a

– „Az új művészetpedagógiai iskola polgárokat akar nevelni. Ám akik megszólaltak az iskola nevében, méltatlan öltözékben jelentek meg... A nyugati tőke szponzorálja ezt az alapítványt, ennek szelleme működteti majd az iskolát” – jelentette a „Hunnia” tudósítója.

– Nem világos, mi határozza meg tevékenységüket: a keresztény vagy a marxista ideológia? Semlegességről beszélnek, holott ez az alapítványi iskolára nem kötelező. Mért nem vállalják fel önmagukat? Lehet, hogy az alapítók maguk sem tudják, mit akarnak? Jó lesz ezt minél előbb tisztázni!” – vélte az „Új Lobogó”.

– „Mozdult végre a pedagógusok szürkeállománya. Akik eddig központi elképzelések végrehajtói voltak, most végre cselekszenek. Azt ígérik, hogy a gyerek nemcsak fejkvóta lesz, hanem személyiség is, akinek segítenek megtalálni helyét ebben a hazában. Mint mondták, itt együtt alkot gyerek és pedagógus. Segíteni kell a jó szándékú, okos kezdeményezést.” – így a „Városi Híradó”.

(Az olvasóhoz: A játéknak ezt a dramaturgiai-szerkezeti szakaszát megbeszélés követte. A hallgatók kiléptek újságíró szerepükből, s megjegyzéseket fűztek írásaikhoz. Volt, aki mentegetődzött, mondván, hogy ő csak szerepet játszott, s volt, aki közölte, hogy ő bizony saját véleményét fogalmazta meg. Az igazgatónő is kibújt a szerepéből, aki – mint írtuk – valóban iskolát készült alapítani. Érvelt, vitakozott. Ő és társai szerepben és szerepen kívül azt fogalmazták meg, hogy művészethangúlyosnak tervezik ezt a „mintha-iskolát”, oly módon, hogy az egzakt tárgyakat is átszöje a művészetekből áradó, a személyiségre figyelő szemlélet. Elit iskolát nem terveznek, de minőségit igen. Ám a minőséget nem szelektív felvételiztetéssel, hanem korszerű tanítással kívánják elérni. Ami pedig a szabadságot illeti, hogy mikor pisilhet egy elsős – remélik, nem kell a szülőknek nedves alsót mosni és szárítani. A nemzeti értékek tanítását is kiemelkedően fontosnak tartják, és a személyiségre figyelő nevelésről semmi körülmények között nem mondanak le.)

Tudósító: „Fordulat állt be az iskolaalapítók előkészületi munkájában. Mint megtudtuk, alaposan elemezték a sajtóban megjelent cikkeket, s rájöttek, hogy bizonyos, ott felvetett kérdésekre maguk sem tudnak pontos választ adni. Úgy döntöttek tehát, hogy *szakértői testületet* kérnek fel: tanulmányozzák a tervezetüket, az írásos publikációkat, s formáljanak véleményt iskolamodellekről, pedagógiai irányzatokról, s más olyan kérdésekről, melyek fontosak lehetnek számukra. Az ott-tartózkodó pedagógiai kutatót kérték fel, hogy alakítson *szakértői testületet*, s legyen annak szakmai irányítója.”

„*A szakvezető expozéja*”: „Célszerű fogalmi ellentétpárokat felállítanunk, melyek egymásnak feszülnek, s melyeket a pedagógiai szakirodalom is fontosnak tart. A jelenlévők feladata lesz, hogy ezen ellentétpárok valamelyike mellett kiálljanak, s védjék azt, amit akkor is meg kell tenniük, ha civilként netán másként vélekednek. A szerepbe lépés tehát „kötelező”. A játék, illetve a munka akkor kezdődik el, amikor valamennyi ellentétpár a táblára vagy a füzetbe kerül, amikor a vitázó felek már megismerkedtek egymással, s ki-ki összegyűjtötte érveit. A résztvevők véleménye jel formájában rákerül az ellentétpárok között húzódó vonalra, s így majd az is kitetszik, hogy ki miféle oktató-nevelő intézményt képzel el ideálisnak, de legalábbis az elképzeléseikhez közelállónak! Létrejöhet-e a szakértők között valamiféle egyezség?

(Az olvasóhoz: Kinek-kinek *pedagógiai szakértői* szerepbe, tehát egy újabb szerepbe kellett lépnie. Ki-ki összeszedte minden szónoki képességét, hogy hatásosan vitázzon. A szakszerűség és a koncentráltság is összekapcsolódott. Sok idő telt el azonban, míg a szerepeket mindenki vállalta. Végül is izgalmas, tanulságos, elmeleléző, a jófajta retorikát sem nélkülöző beszédek, értekezések hangzottak el. Volt olyan gondolatpáros, amely mentén szinte mindenki megszólalt. Főként azért, hogy közeliég egymáshoz az álláspontokat. A szakmai vita különösen akkor vált izgalmassá, amikor a szakértők kiestek szerepükből és sze-

mélyes véleményükkel, élményeikkel tettek meggyőzőbbé álláspontjukat.)

A felvetődő ellentétpárok:

terhelő iskola	x	kímélő iskola
hagyományos módszerű	x	reformer
művészethangsúlyos	x	tudományhangsúlyos
nemzeti karakterű	x	kozopolita
semleges	x	elkötelezett
sokoldalú	x	profilírozott, profiltiszta
személyiségfejlesztő	x	teljesítményközpontú

Tudósító: „A szakértők fóruma lelkes hangulatban fejeződött be. A jelek felkerültek a vonalakra, az igazgatóságai külön is. Ők még meg is indokolták, melyik jelet miért éppen oda tették, ahová.” (A fenti táblázaton az igazgatóság által felrajzolt jeleket láthatjuk.)

Pályáznak a pedagógusok

(Az olvasóhoz: Az iskolaalapítás-játék fontos mozzanata volt a pályázat meghirdetése. Mi szerepel a feltételek között? Miként zajlik a beszélgetés az íróasztal két oldalán? Maguk a pályázatok mennyire mivesek, megszerkesztettek? És mit tartalmaznak? Anyagi igényekről esik-e szó bennük? Félénk-e a jelölt, vagy magabiztos? Ne feledjük, improvizatív játékról van szó, amelyben az egymásra gyakorolt pillanatnyi hatás is befolyásolja a végkifejletet. A játékban mint kuratóriumi tagok többen is részt vehetnek. Bárki kérdezhetett, s a végső döntéskor mindenkinek jogában volt véleményt formálni.)

Tudósító: „A szakértői tanácskozás után kerül sor a pályázat meghirdetésére. Két tanítói és egy népművelői állás betöltéséről szól a kiírás. Az egyik munkakör a pályázótól zenei, a másik pedig képzőművészeti szakvégtettséget is kíván a tanítói képesítés mellé. Előny, ha az illető óvodásokkal is dolgozott már. A harmadik állás elnyeréséhez a tanári-népművelői diploma mellé drámapedagógiai gyakorlat is szükségeltetik.

Szinte az „egész országból” érkeztek pályázatok. A beszélgetés során az érde-

kelte a „bizottságot”, hogy a pályázatban megfogalmazott nevelési-oktatási elképzeléseket miként bontja le a gyakorlatra

a „jelölt”, mégpedig a művészetpedagógiai iskola elvárása szerint. Elmondták, hogy azok, akik elnyerték az állásokat, mindhárman kísérletező kedvű, gyermekszerető pedagógusok. A művészet számukra elsődlegesen nevelési eszköz, mely a harmonikus személyiségformálásra irányul.”

Beiktatási szertartás

Az iskolaalapítási játék szertartással zárult, amely egyúttal egybekapcsolódott a tanfolyamzárással is. Az egészet gondosan megterveztük. Volt oklevél és kinevezési okmány, látogatási emléklap és ünnepélyes kézfogás, s volt pezsgőbontás is. Jelezni kívántuk, hogy a szertartás a nevelés fontos része, melynek előkészítésére nem szabad sajnálni az időt és fáradságot. Ennek hangulata ugyanis mindenkiben megmarad, és érzelmi hálót fon a szakmai tapasztalatok, a megfontolások köré, személyessé téve, s talán konzerválva is kissé az újfajta, frissen szerzett tapasztalatokat. A szakértői testületet vezető tudós pedagógia kutató az esemény végén nem beszédet mondott, hanem verset olvasott fel, *Orbán Ottó* egyik költeményét, aki közlendőjét az egykori nagykorosi tanárnak, *Arany Jánosnak* címezte. Jelképes gesztusnak tetszett ez a választás. Az ezredvég emberének érzései, gondolatai fonódtak egybe ebben a versben a nagy klasszikuséval. A modern kapcsolódott itt a hagyományhoz.

Debreczeni Tibor